

Las w życiu naszych przodków

Fot. W. Dragan

Trzy lata badań, setki wywiadów terenowych, kilka tysięcy fotografii... To wszystko posłużyło do napisania artykułów składających się na książkę „Las w życiu i kulturze mieszkańców Rzeszowszczyzny”, która ukaże się pod koniec tego roku.

Misją Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej jest zachowanie dla następujących po sobie pokoleń świadectwa i obrazu ich tożsamości. Tę służbę społeczną wypełnia między innymi przez badania i realizację różnego rodzaju projektów. W latach **2021-2023** był realizowany **projekt badawczo-naukowy pn. „Las w życiu i kulturze mieszkańców Rzeszowszczyzny”**. Jego celem było zebranie kompletnych i wiarygodnych informacji dotyczących lasu, jego roli i funkcji zarówno w znaczeniu utylitarnym, jak również obrzędowo-symbolicznym dla mieszkańców Rzeszowszczyzny - obszaru życia dwóch grup etnograficznych: Lasowiaków i Rzeszowiaków.

Warto podkreślić, że na przełomie XVI i XVII w. lasy rozrastały się na ponad 80% powierzchni północnej Rzeszowszczyzny. Była to nieprzebyta Puszcza Sandomierska, która miała wpływ na życie jej mieszkańców. Badanie kultury Lasowiaków i Rzeszowiaków, szczególnie tych jej aspektów związanych ze środowiskiem, w jakim się kształtowała, jest szalenie ważne dla Muzeum i odbiorców jego oferty.

Cztery etapy badań

Projekt został rozłożony na cztery etapy. Badacze wyruszyli w teren i rozmawiali z najstarszymi przedstawicielami społeczności zamieszkującej tereny dawnej Puszczy Sandomierskiej na temat lasu jako żywiciela i opiekuna, a także miejsca związanego z wierzeniami, magią i obyczajowością oraz jako motywu obecnego w twórczości lokalnych artystów.

W pierwszym etapie badacze prowadzili wywiady w terenie, by poznać sposób postrzegania puszczy przez ludzi, którzy żyli od pokoleń wśród lasów oraz w ich dalszym sąsiedztwie. Według dotychczasowej wiedzy dla Lasowiaków puszcza była naturalnym, oswojonym, bezpiecznym miejscem życia (*orbis interior*), a jednocześnie jednym z najważniejszych elementów tradycyjnej wizji świata. Natomiast dla Rzeszowiaków las jawił się w nieco innej roli: był miejscem postrzeganym jako przestrzeń obca, nieoswojona, nieudomowiona (*orbis exterior*). Była to jednak tylko **hipoteza** niemająca dotąd mocnego oparcia w materiałach terenowych. Czy się potwierdziła? Na to pytanie zapewne odpowie muzealna publikacja.

Drugi etap badań terenowych prowadzony był na przełomie 2021 i 2022 r. i dotyczył przeróżnych dziedzin, które wiązały się z najchłodniejszą porą roku, czyli zimą. Muzealnicy pytali informatorów o świąteczne drzewka - choinki, a także o inne rośliny leśne związane z okresem bożonarodzeniowym. Byli ciekawi, czy znają pieśni, wiersze lub legendy, których tematem albo tłem jest zima w lesie. Drugim tematem było występowanie leśnych kapliczek, krzyży, miejsc pamięci, zbiorowych mogił, cmentarzy, a także miejsc związanych z wierzeniami i objawieniami.

Trzeci etap badań trwał od marca do maja 2022 r. W wywiadach poruszane były zagadnienia dotyczące wiosennych robót leśnych, np. akcji sadzenia drzew, a także legend czy historii związanych tematycznie z wiosną w lesie - ożywaniu przyrody po zimie. Lista rzeczy, które interesowały uczestników projektu, była długa i mieściła między innymi pytania o rozrywkach czy zabawach, które odbywały się wiosną w lesie. O tym, jak szkolne dzieci wybierały się do lasu w poszukiwaniu oznak wiosny. Ważne były również wskazówki na temat tras turystycznych w pobliskich lasach, informacje o osobach i instytucjach, które o nie dbają. Ze względu na porę pytano o to, czy las miał jakiś związek z Wielkanocą.

W czerwcu 2022 r. rozpoczął się czwarty, ostatni etap rozmów z informatorami i zawierał pytania dotyczące lasu w letniej odsłonie. Badacze zaangażowani w

projekt pytali, czy las miał jakiś związek z pracami polowymi, np. żniwami. Interesowało ich, czy istniały specjalne prace w lesie właśnie latem i czy znane są opowieści oraz legendy związane z tym czasem, np. z sobótkami, kwiatem paproci. Pytali również o wszelkie święta obchodzone latem, które mają związek z kulturą leśną, np. wspomnienie Matki Boskiej Jagodnej. Ciekawiło, czy turyści często odwiedzają okoliczne lasy.

Wszystkie rozmowy z informatorami przebiegały według opracowanego **kwestionariusza**, aby zebrane materiały można było pogrupować i opracować naukowo. Te bezcenne spotkania, były ważne tak samo dla naukowców dokumentujących te wspomnienia, jak i dla seniorów mogących ulżyć pamięci.

Co dalej?

Podczas badań zgromadzono ogromny materiał, który został opracowany i zarchiwizowany przez zespół pracowników Muzeum oraz specjalistów współpracujących z instytucją. Z opracowań można dowiedzieć się, jakie były okoliczności przeprowadzania wywiadu, kto go udzielił i jakie informacje w nim się pojawiły. Wiele rozmów przeprowadzono z mieszkańcami Rzeszowszczyzny posługującymi się tamtejszą gwarą. Najcenniejsze z nich zostały przetranskrybowane, czyli zapisane w sposób oddający charakterystyczne cechy wymowy. Transkrybowano również pojawiające się na nagraniach piosenki, pieśni i melodie. Fachowcy tworzyli zapisy nutowe i notowali słowa utworów. Zarówno nagrane wywiady, jak ich opracowania, nuty, zdjęcia i filmy znajdują się w **Archiwum MKL** i mogą z nich korzystać wszyscy chętni.

Obecnie trwają **prace nad książką**, która ukaże się pod koniec tego roku. Po tym, jakie rewelacje przyniosły same badania, można spodziewać się niezwyklej narracji o lesie w życiu i kulturze mieszkańców Rzeszowszczyzny.

Projekt został dofinansowany ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury - państwowego funduszu celowego.

Szczegóły: www.muzeumkolbuszowa.pl